

УДК 342.7:004

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2024.41.15>

Чалчинський В. І.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

У статті проаналізовано актуальні тенденції забезпечення конституційних прав людини в умовах цифровізації. Зазначено про вплив нових цифрових технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн та ін., на конституційні принципи та права людини.

Визначено, що ключовими проблемами є захист права на приватність та персональні дані в умовах тотального збору інформації, забезпечення рівного доступу до цифрових технологій та послуг, недопущення дискримінації з боку алгоритмів штучного інтелекту, збалансування свободи вираження поглядів в інтернеті з іншими правами та інтересами.

Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу на основі концепції «цифрового конституціоналізму». Це передбачає як теоретичне переосмислення сутності та змісту конституційних прав в цифрову епоху, так і розробку практичних механізмів їх захисту – вдосконалення законодавства, посилення інституційних гарантій, налагодження співпраці між різними стейкхолдерами.

Установлено, що цифровізація суттєво впливає на реалізацію основних конституційних прав людини в інформаційній сфері, зокрема права на приватність, свободу слова та інформаційну безпеку. Право на приватність може порушуватися через збір та обробку персональних даних в мережі Інтернет, витоки цих даних, неконтрольований доступ до особистої інформації користувачів. Зазначено, що до цифрових прав належать право про свободу вираження думки і слова, приватність, право на інформацію, право на участь в управлінні державними справами тощо, і такі, як право бути забутим, право на анонімність, право на Інтернет.

Підкреслено, що розвиток соцмереж та інших інтернет-платформ створює нові можливості для реалізації права на свободу слова. Водночас поширення фейків, пропаганди, мови ворожнечі загрожує цьому праву і потребує додаткових законодавчих механізмів боротьби з деструктивним контентом.

Доведено, що забезпечення прав людини в умовах цифрової трансформації потребує правового, організаційного, технічного та матеріального забезпечення, що зумовлює необхідність удосконалення не лише діяльності держави. Запропоновано шляхи вдосконалення законодавства у цій сфері.

Ключові слова: цифровізація, приватність, блокчейн, право на свободу вираження думки, забезпечення прав людини, інтернет-безпека.

Постановка проблеми. У зв'язку зі стрімким розвитком цифрових технологій, виникає необхідність визначення та аналізу забезпечення конституційних прав людини в умовах цифровізації. Конституційні права людини є фундаментом будь-якого демократичного суспільства, вони закріплюють можливості людини у різних сферах життя – приватній, політичній, соціально-економічній, культурній тощо. Відповідно, основними проблемами є забезпечення конфіденційності та безпеки особистих даних, регулювання використання штучного інтелекту та автоматизованих систем, а також забезпечення доступу до цифрових технологій для всіх верств суспільства. Українське законодавство, яке станом на сьогодні є недосконалим у цій сфері, повинно адаптуватися до нових викликів, визначаючи чіткі рамки та принципи захисту прав громадян у цифровому просторі.

Мета статті – аналіз сучасних тенденцій забезпечення конституційних прав людини в умовах швидкої цифровізації суспільства. А також визначення викликів, які виникають у зв'язку з цифровими технологіями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зростаючий інтерес науковців до проблеми забезпечення конституційних прав людини в умовах цифровізації. Так, Петришин О. В., Гиляка О. С. – досліджували виклики, загрози та перспективи прав людини у цифрову епоху [24]. Братасюк О. Б., Ментух Н. Ф., Н. Б. Мушак – вивчали поняття та класифікацію цифрових прав в Україні [3; 22]. Тихомиров О. О. – аналізував інформаційний вимір прав

людини, зокрема вплив цифрових трансформацій на інформаційні права [35]. Верлос Н. В. – досліджувала конституціоналізацію цифрових прав людини, вітчизняну практику та зарубіжний досвід [5]. Лесько Н. – вивчав формування цифрових прав в контексті глобалізації суспільства [19], а Чиж І. С. – аналізував конституційно-правові засади забезпечення права на поширення інформації в процесі формування інформаційного та громадянського суспільства [38]. Савчин М. В. – розглядав систему конституційного ладу, зокрема інститут основних прав і свобод [31]. Козюбра М. І. та ін. – досліджували конституційне право загалом, в тому числі вплив цифровізації [17].

Дослідники відзначають, що цифрові технології відкривають нові можливості для реалізації прав людини, але водночас створюють і нові виклики та загрози. Зокрема, право на приватність та захист персональних даних опинилося під загрозою через масштабний збір та обробку даних приватними компаніями та державними органами [18].

Значна увага приділяється впливу штучного інтелекту на права людини. Науковці застерігають, що використання ШІ може призвести до дискримінації, порушення презумпції невинуватості, права на справедливий суд тощо, якщо не буде належного регулювання та контролю [18].

Вчені також аналізують вплив цифровізації на свободу вираження поглядів. З одного боку, інтернет розширює можливості для реалізації цього права, з іншого – створює ризики поширення дезінформації, мови ворожнечі, незаконного контенту [32]. Тому постає питання збалансування свободи вираження з іншими правами та інтересами.

У дослідженнях також розглядаються інституційні та процедурні аспекти захисту прав людини в цифрову епоху. Зокрема, аналізуються повноваження та діяльність наглядових органів у сфері захисту даних, роль конституційних судів, необхідність модернізації законодавства тощо [30].

Загалом аналіз публікацій демонструє, що забезпечення конституційних прав людини в умовах цифровізації вимагає комплексного підходу – як на рівні теоретичного осмислення, так і практичного втілення. Це передбачає адаптацію існуючих конституційно-правових механізмів до нових реалій, розвиток концепції «цифрових прав», пошук балансу між різними правами та інтересами, а також тісну співпрацю держави, бізнесу та громадянського суспільства задля створення безпечного та інклюзивного цифрового середовища, де права кожного надійно захищені.

Виклад основного матеріалу. Наразі в науковій літературі немає єдиного підходу до визначення поняття цифрових прав. Деякі дослідники розглядають їх як «права особи на законне виконання дій, пов'язаних із використанням комп'ютера, електронного пристрою чи мережі зв'язку» [39]. Інші визначають цифрові права як «окрему групу прав людини, які пов'язані з використанням та/або реалізуються в мережі «Інтернет» за допомогою спеціальних пристроїв (комп'ютерів, смартфонів тощо)» [3]. Цифрові права людини є новою категорією прав, що виникають у зв'язку з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та використанням мережі «Інтернет». Вони включають право на доступ до Інтернету, право на захист персональних даних, право на свободу вираження поглядів онлайн, право на освіту та доступ до знань за допомогою цифрових засобів тощо.

Ю. О. Коломоець під цифровими правами розуміє права людей на доступ, використання, створення та публікацію цифрових творів, на доступ та використання комп'ютерів та інших електронних пристроїв, а також комунікаційних мереж, зокрема мережі Інтернет [16].

Цифрові технології відкривають нові можливості для реалізації конституційного права людини на доступ до публічної інформації. Оприлюднення інформації у формі відкритих даних на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних є механізмом реалізації цього права [25].

Цифрові права тісно пов'язані з традиційними правами людини, такими як свобода слова, право на приватність, право на інформацію тощо. Однак вони мають свою специфіку, зумовлену особливостями цифрового середовища.

Як зазначає О. М. Головка, безпека людини і права людини є тісно пов'язаними. Безпека базується на забезпеченні прав людини, а також враховує права людини «третього покоління», тобто колективні права [8].

Так, реалізація цифрових прав часто залежить від діяльності приватних ІТ-компаній, які контролюють онлайн-платформи та збирають персональні дані користувачів [2]. Це породжує ризики порушення прав людини з боку недержавних суб'єктів.

Крім того, цифровізація несе нові виклики для забезпечення прав людини – такі як поширення дезінформації, мови ворожнечі, кібератаки тощо [3]. Тому виникає потреба у розробці нових підходів до регулювання цифрової сфери з метою захисту прав людини.

На міжнародному рівні визнання цифрових прав людини знайшло відображення в резолюціях ООН, декларації Ради Європи та інших документах. Зокрема, у 2016 році ООН визнала право на доступ до Інтернету одним з базових прав людини [29].

Деякі країни вже закріпили цифрові права в своїх конституціях. Наприклад, Конституція Греції гарантує право на участь в інформаційному суспільстві та доступ до електронної інформації. В Конституції Мексики визнається право на доступ до інформаційно-комунікаційних технологій та послуг, включаючи широкопasmовий Інтернет.

Фактично, в інформаційному суспільстві універсальні права людини вимагають конкретизації через закони та інші правозастосовні акти, з урахуванням того, що значна частина суспільного життя, така як, наприклад, отримання державних послуг, подання заяв, скарг та звернень, тепер переміщується до інформаційно-комунікаційної мережі «Інтернет». Таким чином, для сучасного громадянина реалізація всього комплексу його конституційних прав тісно пов'язана з безперешкодним здійсненням права на інформацію.

На сьогодні в Україні відсутній єдиний кодифікований акт, який би комплексно регулював правовідносини в інтернеті. Натомість, окремі аспекти забезпечення прав людини онлайн регламентуються низкою законів, зокрема «Про захист персональних даних», «Про інформацію», «Про телекомунікації» тощо [13].

Важливим кроком у напрямі посилення гарантій прав людини в цифровому просторі стало створення у 2019 році Міністерства цифрової трансформації України, до завдань якого віднесено формування та реалізацію державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян [26]. Водночас експерти, зокрема Н. В. Верлос, наголошують на необхідності ухвалення спеціального закону про права людини в інтернеті, який би закріпив каталог цифрових прав та визначив механізми їх реалізації та захисту [5].

О. С. Гиляка зазначав, що застосування цифрових технологій призвело до революційних змін у сучасному суспільстві, більш відомих як цифрова революція або цифрова трансформація [7]. Цей процес виявляється у використанні сучасних цифрових технологій у різних сферах людської діяльності і, як динамічний фактор розвитку, призвів до створення цифрової економіки, формування інститутів цифрового права та нової конфігурації соціальних відносин, базованих на використанні соціальних мереж, Інтернету та інших інформаційно-комунікаційних технологій.

Цифровізація суттєво впливає на реалізацію основних конституційних прав людини в інформаційній сфері, зокрема права на приватність, свободу слова та інформаційну безпеку. Право на приватність може порушуватися через збір та обробку персональних даних в мережі «Інтернет», витоки цих даних, неконтрольований доступ до особистої інформації користувачів. Ці питання частково врегульовані в українському законодавстві Законом України «Про захист персональних даних» [27].

Прикладом прав, пов'язаних із сферою інформації, є стаття 12 Загальної декларації прав людини [12], яка визначає свободу від втручання у особисте та сімейне життя, захист недоторканності житла та таємницю кореспонденції. Очевидно, що положення про таємницю кореспонденції явно виражає право на приватність.

Права, пов'язані із сферою інформації, стали предметом обговорення лише нещодавно та розглядаються як права четвертого покоління в рамках загальних прав людини. Ці права часто розглядають як складову частину віртуальних прав. Т. Маляренко зазначала, що безпека людини тісно пов'язана з правами людини, базуючись на забезпеченні прав людини, враховуючи також права «третього покоління», включаючи право на розвиток і право на мир [20, с. 17].

Так, розвиток соцмереж та інших інтернет-платформ створює нові можливості для реалізації

права на свободу слова. Водночас поширення фейків, пропаганди, мови ворожнечі загрожує цьому праву і потребує додаткових законодавчих механізмів боротьби з деструктивним контентом. Про інформаційну безпеку, як складову реалізації конституційних прав в умовах цифровізації, зазначено у Стратегії кібербезпеки України, затвердженій Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України» [10].

Інтенсивне впровадження цифрових технологій у різні сфери життєдіяльності породило питання про необхідність і достатність прав і свобод людини, що призвело до виникнення концепції цифрових прав і свобод людини.

Ю. С. Разметаєва зазначає, що до цифрових права належать право про свободу вираження думки і слова, приватність, право на інформацію, право на участь в управлінні державними справами тощо, і такі, як право бути забутим, право на анонімність чи навіть право на Інтернет [30, с. 21].

Щодо інновацій та правового регулювання, взаємодії між інноваційними цифровими технологіями та діючим правовим регулюванням, зокрема у контексті розвитку штучного інтелекту, інтернету тощо, О. В. Петришин та О. С. Гиляка акцентували про такі нові права: право бути забутим, право на анонімність, право на захист персональних даних, право на цифрову освіту та доступ до цифрових знань; права, пов'язані із захистом генетичної інформації; права на участь в обороті майна в цифровій сфері тощо [24, с. 18].

Резолюцією Парламентської асамблеї Ради Європи 1877 (2012) було закріплено свободу слова та інформації в Інтернеті та онлайн ЗМІ. Деякі дослідники вирізняють такі права і свободи як вільний доступ до Інтернету, свобода слова у Всесвітній мережі, вільний доступ до інформації через Інтернет. Таким чином, спостерігаємо деталізацію та розгалуження вже відомих у світі прав та свобод людини на такі, які пов'язані саме з процесом цифровізації. Більш вдалою видається пропозиція про виділення суміжних прав, таких як свобода зібрань та об'єднань онлайн, право на (цифрову) освіту та доступ до цифрових знань [36, с. 41].

Технологічні платформи на принципах розподіленого реєстру (blockchain та ін.), Інтернет речей (Internet of Things), штучний інтелект і машинне навчання (artificial intelligence), хмарні сервіси і обчислення (cloud computing), «розумні» комплекси та пристрої (Smart Everything), аналітичні бази великих даних (Big Data), віртуальна і доповнена реальність (augmented & additive reality), умови кібербезпеки (cybersecurity), а також соціальні мережі і платформи (Telegram, Facebook), електронні сервіси, які застосовуються в найрізноманітніших сферах людської діяльності – все це створило нові умови, новий «технологічний базис» для зміни традиційних правових інститутів і їх адаптації до нових реалій технологічного існування людства – цифрової екосистеми [26, с. 18].

За останні роки зріс обсяг нормативних документів, спрямованих на формування стандартів забезпечення прав людини в умовах цифровізації, зокрема:

– Комітет Міністрів Ради Європи з 2003 року видав понад 50 рекомендацій і декларацій, які прискіпливо стежать за забезпеченням прав людини у різних проблемних сферах, пов'язаних з використанням цифрових технологій – в сфері онлайн-доменів, пошукових систем, платформ соціальних мереж, з питань блокування і фільтрації в Інтернеті, мережевого нейтралітету, інтернет-посередництва, великих даних (big data), прав кінцевих користувачів в інтернеті, транскордонного потоку інформації тощо;

– Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) випустила низку керівництв, пов'язаних зі свободою вираження думок в інтернеті, таких як «Свобода ЗМІ в Інтернеті: керівництво ОБСЄ»;

– Рада ООН з прав людини з 2012 року прийняла низку резолюцій, які підтверджують захист прав людини в інтернеті. Серед доповідей Спеціального доповідача ООН зі свободи вираження – свобода вираження думок в публічному і приватному секторах у цифрову епоху і про регулювання онлайн-контенту, який створюється користувачами.

На підставі викладеного вище доцільно сформулювати шляхи вдосконалення законодавства України у сфері забезпечення конституційних прав людини в умовах цифровізації.

По-перше, з урахуванням європейського досвіду (зокрема, Загального регламенту з захисту даних), Україна повинна визначити прозорі та строгі механізми контролю за обробкою особистої інформації, а також забезпечити активну інформаційну діяльність щодо прав та обов'язків громадян у цьому аспекті; по-друге, щодо регулювання штучного інтелекту та автоматизованих систем, то законодавство повинно передбачати механізми етичного та відповідального використання штучного інтелекту. Важливо визначити відповідальність за штучний інтелект у випадках помилок чи негативного впливу на права людини. Також потрібно розглядати питання доступу до інформації, отриманої за допомогою автоматизованих систем, і забезпечення прозорості в їхньому функціонуванні.

По-третє, забезпечити доступ до цифрових технологій. Особливу увагу слід приділити зменшенню цифрового поділу та нерівності в доступі до інтернету, освіти та інших аспектів цифрового суспільства. Законодавство повинно визначати механізми підтримки та стимулювання включеності всіх верств суспільства у цифровий простір.

Цифрова грамотність передбачає наявність у людини знань, вмінь та навичок, необхідних для ефективного та безпечного використання цифрових технологій. За даними досліджень, проведених Міністерством цифрової трансформації України, 93 % українців володіють цифровими навичками, однак їх рівень є недостатнім для повноцінної реалізації можливостей цифрової економіки [1]. Тому на державному рівні мають реалізовуватись програми цифрової освіти для різних категорій населення – від школярів до людей старшого віку.

Важливим інструментом підвищення цифрової грамотності є Національна онлайн-платформа з цифрової грамотності «Дія. Цифрова освіта», яка пропонує безкоштовні освітні серіали з цифрової грамотності для різних вікових категорій. Для забезпечення доступності цієї платформи для всіх користувачів вона створена з урахуванням принципів інклюзивного дизайну та веб-доступності [14].

Г. Давиденко зазначає, що цифрова інклюзія означає забезпечення рівних можливостей доступу та користування цифровими технологіями для всіх членів суспільства, незалежно від їх соціально-демографічних характеристик, стану здоров'я чи місця проживання. Особливої уваги в контексті цифрової інклюзії потребують вразливі групи населення, такі як люди з інвалідністю, люди старшого віку, мешканці сільської місцевості тощо [9].

Згідно з Національною стратегією із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року для подолання цифрового розриву та забезпечення рівного доступу до цифрових послуг необхідно розвивати інфраструктуру доступу до швидкісного інтернету на всій території України, створювати інклюзивні цифрові продукти та сервіси з урахуванням потреб різних категорій користувачів, забезпечувати доступ до цифрових технологій у публічних місцях (бібліотеках, школах, лікарнях тощо) [28].

Підвищення цифрової грамотності та інклюзії є невід'ємною складовою розбудови цифрової держави на засадах людиноцентричності, доступності та недискримінації. Лише забезпечивши кожному громадянину України можливості та навички користування цифровими технологіями, ми зможемо повною мірою розкрити потенціал цифровізації для розвитку економіки, покращення якості життя та реалізації прав людини.

Цифрова нерівність або цифровий розрив (digital divide) тією чи іншою мірою присутній в усіх суспільствах і вважається однією з ключових соціальних проблем сучасності. Більшу частину своєї історії населення розділялось на освічену, інформаційно обізнану еліту й малоосвічену масу [11].

Цифрова нерівність позбавляє людей прав і можливостей, від охорони здоров'я та освіти до безпеки та захисту, від доступу до фінансових і державних послуг до участі в демократичних процесах. Незалежно від того, чи працюють організації громадянського суспільства з проблемами голоду чи правами людини, зміною клімату чи здоров'ям дітей, доступ до інтернету є критично важливим для їх успіху [33].

Відсутність в окремих громадян доступу до цифрових технологій та мережі Інтернет, недостатній рівень цифрової грамотності та цифрових навичок призводить до порушення їх конституційних прав, зокрема права на інформацію, права на освіту, права на особистий та культурний

розвиток. Особи, які користуються сучасними цифровими технологіями та інформаційними ресурсами, мають переваги над тими, хто позбавлений таких можливостей.

Подолання глобальної цифрової нерівності, яка існує між багатими та бідними країнами, було однією з головних цілей Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства [6]. Серед уроків боротьби з цифровою нерівністю: очолення державою цієї боротьби, спираючись на легалізовані державні документи високого рівня, постійне оновлення законодавства, загальнодоступність доступу до мережі «Інтернет» [6].

У контексті цього важливу роль відіграє також підвищення цифрової грамотності та інклюзії для забезпечення рівних можливостей. Забезпечення конституційних прав людини в умовах цифровізації вимагає подолання цифрового розриву та сприяння цифровій інклюзії всіх верств населення. Держава має вживати заходів для підвищення рівня цифрової грамотності громадян, особливо представників вразливих груп – людей з інвалідністю, літніх людей, мешканців сільської місцевості тощо [9].

Тобто цифрова освіта має стати невід’ємною складовою освітнього процесу на всіх рівнях, від початкової школи до освіти дорослих. Важливо забезпечити доступність цифрових технологій та сервісів для всіх громадян, розвивати інфраструктуру широкомітного доступу до Інтернету, створювати умови для реалізації принципу «цифрові технології за замовчуванням» у наданні публічних послуг [28].

По-четверте, міжнародна співпраця та гармонізація законодавства. Оскільки цифровий простір не має меж, важливо встановити механізми співпраці з іншими країнами та міжнародними організаціями. Україна повинна активно взаємодіяти із світовим співтовариством для розробки та впровадження єдиної стратегії забезпечення конституційних прав людини в умовах цифровізації.

Крім того, ефективне забезпечення конституційних прав людини в умовах цифровізації неможливе без імплементації відповідних міжнародних стандартів. Україна має забезпечити відповідність національного законодавства положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, практиці Європейського суду з прав людини, а також рекомендаціям Ради Європи щодо захисту прав людини в цифровому середовищі.

Важливе значення має ратифікація Україною Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність та Додаткового протоколу до неї, що дозволить вдосконалити механізми міжнародного співробітництва у боротьбі з кіберзлочинністю та посилити гарантії прав людини онлайн [37]. Крім того, необхідно забезпечити імплементацію стандартів ЄС у сфері захисту персональних даних, зокрема Загального регламенту про захист даних (GDPR) [40].

Громадянське суспільство також відіграє надзвичайно важливу роль у моніторингу дотримання цифрових прав та адвокації необхідних змін. Правозахисні організації, think tanks, медіа здійснюють постійний моніторинг стану дотримання прав людини онлайн, привертають увагу до виявлених порушень, розробляють рекомендації щодо вдосконалення законодавства та практики його застосування [15].

Завдяки зусиллям громадянського суспільства вдалося досягти певного прогресу у сфері захисту цифрових прав в Україні. Зокрема, були ухвалені закони про доступ до публічної інформації, про електронні довірчі послуги, розроблена Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства. Водночас, правозахисники відзначають низку проблем, які потребують вирішення, – надмірне втручання держави в приватність громадян, блокування інтернет-ресурсів без належних правових підстав, порушення свободи вираження поглядів онлайн тощо [4].

Отже, для посилення спроможності громадянського суспільства здійснювати ефективний моніторинг дотримання цифрових прав необхідно розвивати цифрову грамотність громадян, підвищувати обізнаність щодо ризиків в онлайн просторі. Важливо налагоджувати діалог та співпрацю між правозахисниками, експертами, представниками влади та бізнесу задля вироблення збалансованих підходів до регулювання цифрової сфери з дотриманням прав людини.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Цифровізація створює нові виклики для забезпечення конституційних прав людини. Цифрові технології, з одного боку, відкривають широкі можливості для реалізації прав, а з іншого – породжують ризики їх порушення з боку як держави, так і приватних суб’єктів.

Ключовими проблемами є захист права на приватність та персональні дані в умовах тотального збору інформації, забезпечення рівного доступу до цифрових технологій та послуг, недопущення дискримінації з боку алгоритмів штучного інтелекту, збалансування свободи вираження поглядів в інтернеті з іншими правами та інтересами.

Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу на основі концепції «цифрового конституціоналізму». Це передбачає як теоретичне переосмислення сутності та змісту конституційних прав в цифрову епоху, так і розробку практичних механізмів їх захисту – вдосконалення законодавства, посилення інституційних гарантій, налагодження співпраці між різними стейкхолдерами.

Проведений аналіз свідчить про необхідність вдосконалення законодавства для забезпечення адекватного захисту особистих даних у цифровому просторі, адже для сучасного громадянина реалізація всього комплексу його конституційних прав тісно пов'язана з безперешкодним здійсненням права на інформацію.

У перспективі доцільно також дослідити практику країн Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки у забезпеченні конституційних прав громадян в умовах цифровізації, а також розробити порівняльний аналіз з метою виявлення оптимальних підходів та інструментів.

Використана література:

1. 93% українців володіють цифровими навичками: Мінцифра презентувала результати дослідження цифрової грамотності українців. URL: <https://www.rv.gov.ua/news/93-ukraintsiv-volodiiut-tsyfrovomu-navychkamy-mintsyfra-prezentovala-rezultaty-doslidzhennia-tsyfroi-hramotnosti-ukraintsiv> (дата звернення: 17.06.2024).
2. Бесчастний В. М., Запорожець О. Ю., Перунова О. М., Пилипчук В. Г., Радзівська О. Г. Цифровий конституціоналізм: нова парадигма та перспективи розвитку в Україні. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 2. С. 9–26.
3. Братасюк О. Б., Ментух Н. Ф. Поняття та класифікація цифрових прав в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 58–61.
4. Бурмагін О., Опришко Л. Свобода слова в інтернеті: практичний посібник. Київ : Платформа прав людини, 2019. С. 7.
5. Верлос Н. В. Конституціоналізація цифрових прав людини: вітчизняна практика та зарубіжний досвід. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 129–133.
6. Всесвітній саміт з питань інформаційного суспільства. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/vsesvitnij-samit-z-pytan-informacijnogo-suspilstva/> (дата звернення: 17.06.2024).
7. Гиляка О. С. Особливості забезпечення окремих прав людини в умовах цифрової трансформації. Захист прав, свобод і безпеки людини в інформаційній сфері в сучасних умовах : матеріали другої науково-практичної конференції, м. Київ, 21 травня 2020 р. / упоряд.: В. Г. Пилипчук, О. В. Петришин. Київ, 2020. 376 с.
8. Головка О. М. Цифрова культура та інформаційна культура: права людини в епоху цифрових трансформацій. *Інформація і право*. 2019. № 4. С. 37–44.
9. Давиденко Г. Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація : монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2023. 240 с.
10. Держспецв'язку: нова Стратегія кібербезпеки України забезпечуватиме сучасне розуміння кібербезпеки. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/strategiya> (дата звернення: 17.06.2024).
11. Довжук І. Цифрова нерівність в інформаційному суспільстві. *Society. Document. Communication. Соціум. Документ. Комунікація*. 2022. № 14. С. 233–252.
12. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015?lang=ru#Text (дата звернення: 17.06.2024).
13. Захист прав в Інтернеті. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Захист_прав_в_Інтернеті (дата звернення: 17.06.2024).
14. Інклюзивна освіта: платформа Дія.Цифрова освіта продовжує розвиток в напрямку безбар'єрності. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/inkliuzivna-osvita-platforma-diiatsyfrova-osvita-prodovzhuie-rozvytok-v-napriamku-bezbariernosti> (дата звернення: 17.06.2024).

15. Козьмініх А. В. Негативний інформаційний вплив на сучасне громадянське суспільство. Науковий журнал «Політикус». 2020. Випуск 3. С. 38–43.
16. Коломоєць Ю. О. Проблеми забезпечення прав і свобод людини в умовах цифровізації системи публічного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 1. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/handle/123456789/7985> (дата звернення: 17.06.2024).
17. Конституційне право: підручник / Ю. Г. Барабаш та ін.; за заг. ред. М. І. Козьюбри. Київ: Ваіте, 2021. 528 с.
18. Конфіденційність даних у цифрову епоху: чи під загрозою права людини? URL: <https://digitalfrontiersinstitute.org/data-privacy-in-the-digital-era-are-human-rights-at-risk/> (дата звернення: 17.06.2024).
19. Лесько Н. Цифрові права людини в епоху глобалізації. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». 2021. № 3 (31). URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/nov/25400/24.pdf> (дата звернення: 17.06.2024).
20. Маляренко Т. А. Безпека людини у мінливому світі: монографія. Донецьк: ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. 200 с.
21. Міністерство цифрової трансформації України : сайт. URL: <https://thedigital.gov.ua/> (дата звернення: 17.06.2024).
22. Мушак Н. Б. Концептуальні підходи до класифікації прав людини в умовах глобалізаційних процесів. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 298–301.
23. Оніщенко Н. М., Зайчук О. В. Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні : монографія. Київ, 2007. 424 с.
24. Петришин О. В., Гиляка О. С. Права людини у цифрову епоху: виклики, загрози та перспективи. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2021. Том 28, № 1. С. 17–35.
25. Портал відкритих даних. URL: <https://data.gov.ua/> (дата звернення: 17.06.2024).
26. Про затвердження Положення про Міністерство цифрової трансформації України : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-п#Text> (дата звернення: 17.06.2024).
27. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T102297> (дата звернення: 17.06.2024).
28. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-р#Text> (дата звернення: 17.06.2024).
29. Рада ООН з прав людини ухвалила резолюцію про права онлайн. URL: <https://cedem.org.ua/news/rada-oon-z-prav-lyudyny-uhvalyla-rezolyutsiyu-pro-prava-onlajn/> (дата звернення: 17.06.2024).
30. Разметаєва Ю. С. Цифрові права людини та проблеми екстериторіальності в їх захисті. *Право та державне управління*. 2020. № 4. С. 18–29.
31. Савчин М. В. Порівняльне конституційне право : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 328 с.
32. Свобода думки та вираження поглядів у цифрову епоху – аналіз спеціальним доповідачем ООН ролі та відповідальності індустрії цифрового доступу. URL: <https://ridh.org/news/freedom-of-opinion-and-expression-in-the-digital-age-the-un-special-rapporteurs-analysis-of-the-digital-access-industrys-role-and-responsibility/?lang=en> (дата звернення: 17.06.2024).
33. Стан цифрової нерівності: погляди громадянського суспільства на перешкоди прогресу в цифровому світі. URL: <https://gurt.org.ua/news/recent/83993/> (дата звернення: 17.06.2024).
34. Тиріна М. П. Покоління прав людини: проблеми сучасної класифікації. *Держава і право*. 2011. Вип. 52. С. 728–732.
35. Тихомиров О. О. Права людини: інформаційний вимір: монографія. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 304 с.
36. Хаустова М. Г. Державна політика в сфері прав людини в епоху цифрових трансформацій. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2022. Випуск 69. С. 328–333.
37. Хаустова М. Г. Імплементация європейських правових стандартів у правову систему України. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9810/1/Haustova.pdf> (дата звернення: 17.06.2024).
38. Чиж І. С. Конституційно-правові засади забезпечення права на поширення інформації в процесі формування інформаційного та громадянського суспільства. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 59. С. 529–534.

39. Шульженко Ф. П., Гришко О. М. Права людини в умовах цифрової трансформації суспільства: теоретико-правовий аналіз. *Київський часопис права*. 2021. № 1. С. 5–10.
40. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). URL: <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679> (дата звернення: 17.06.2024).

References:

1. 93% ukrainsiv volodiit tsyfrovymy navychkamy: Mintsifra prezentovala rezultaty doslidzhennia tsyfroi hramotnosti ukrainsiv [93% of Ukrainians Have Digital Skills: Ministry of Digital Transformation Presented the Results of the Study on Digital Literacy of Ukrainians]. URL: <https://www.rv.gov.ua/news/93-ukrainsiv-volodiit-tsyfrovymy-navychkamy-mintsyfra-prezentovala-rezultaty-doslidzhennia-tsyfroi-hramotnosti-ukrainsiv> [in Ukrainian].
2. Beshchasnyi V. M., Zaporozhets O. Yu., Perunova O. M., Pylypchuk V. H., Radziewska O. H. (2022). Tsyfroyi konstitutsionalizm: nova paradyhma ta perspektyvy rozvytku v Ukraini [Digital Constitutionalism: New Paradigm and Development Prospects in Ukraine]. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava*, no. 2, pp. 9–26 [in Ukrainian].
3. Bratasiuk O. B., Mentukh N. F. (2021). Poniattia ta klasyfikatsiia tsyfrovyykh prav v Ukraini [Concept and Classification of Digital Rights in Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, no. 10, pp. 58–61 [in Ukrainian].
4. Burmahin O., Opryshko L. (2019). Svoboda slova v interneti: praktychnyi posibnyk [Freedom of Speech on the Internet: A Practical Guide]. Kyiv: Platforma prav liudyny, p. 7 [in Ukrainian].
5. Verlos N. V. (2020). Konstytutsionalizatsiia tsyfrovyykh prav liudyny: vitchyzniiana praktyka ta zarubizhnyi dosvid [Constitutionalization of Digital Human Rights: Domestic Practice and Foreign Experience]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, no. 2, pp. 129–133 [in Ukrainian].
6. Vsesvitnii samit z pytan informatsiinoho suspilstva [World Summit on the Information Society]. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/vsesvitnij-samit-z-pytan-informacziynogo-suspilstva/> [in Ukrainian].
7. Hiliaka O. S. (2020). Osoblyvosti zabezpechennia okremykh prav liudyny v umovakh tsyfrovoyi transformatsii [Features of Ensuring Certain Human Rights in the Conditions of Digital Transformation]. In: *Zakhyst prav, svobod i bezpeky liudyny v informatsiinii sferi v suchasnykh umovakh: materialy druhoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, m. Kyiv, 21 travnia 2020 r. / eds.: V. H. Pylypchuk, O. V. Petryshyn. Kyiv, 2020, 376 p. [in Ukrainian].
8. Holovko O. M. (2019). Tsyfrova kultura ta informatsiina kultura: prava liudyny v epokhu tsyfrovyykh transformatsii [Digital Culture and Information Culture: Human Rights in the Age of Digital Transformations]. *Informatsiia i pravo*, no. 4, pp. 37–44 [in Ukrainian].
9. Davydenko H. (2023). Tsyfrova inkluziia ta dostupnist: sotsialna didzhytalizatsiia: monohrafiia [Digital Inclusion and Accessibility: Social Digitalization: Monograph]. Vinnytsia: TVORY, 240 p. [in Ukrainian].
10. Derzhspetszviazku (2024). Nova Stratehiia kiberbezpeky Ukrainy zabezpechuvatyme suchasne rozuminnia kiberbezpeky [The New Cybersecurity Strategy of Ukraine Will Ensure a Modern Understanding of Cybersecurity]. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/strategiya> [in Ukrainian].
11. Dovzhuk I. (2022). Tsyfrova nerivnist v informatsynomu suspilstvi [Digital Inequality in the Information Society]. *Society. Document. Communication. Sotsium. Dokument. Komunikatsiia*, no. 14, pp. 233–252 [in Ukrainian].
12. Zahalna deklaratsiia prav liudyny: pryiniata i proholoshena rezoliutsiieiu 217 A (III) Heneralnoi Asamblei OON vid 10.12.1948 r. [Universal Declaration of Human Rights: Adopted and Proclaimed by General Assembly Resolution 217 A (III) of 10.12.1948]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015?lang=ru#Text [in Ukrainian].
13. Zakhyst prav v Interneti [Protection of Rights on the Internet]. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Захист_прав_в_Інтернеті [in Ukrainian].
14. Inkluzyvna osvita: platforma Diia. Tsyfrova osvita prodovzhuie rozvytok v napriamku bezbariernosti [Inclusive Education: Diia. Digital Education Platform Continues to Develop Towards Barrier-Free Access]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/inkluzyvna-osvita-platforma-diiatsyfrova-osvita-prodovzhuie-rozvytok-v-napriamku-bezbariernosti> [in Ukrainian].
15. Kozminykh A. V. (2020). Nehatyvnyi informatsiinyi vplyv na suchasne hromadianske suspilstvo [Negative Informational Impact on Modern Civil Society]. *Naukovyi zhurnal "Politykus"*, issue 3, pp. 38–43 [in Ukrainian].

16. Kolomoiets Yu. O. (2023). Problemy zabezpechennia prav i svobod liudyny v umovakh tsyfrovizatsii systemy publicznego upravlinnia [Problems of Ensuring Human Rights and Freedoms in the Conditions of Digitalization of the Public Administration System]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, no. 1. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/handle/123456789/7985> [in Ukrainian].
17. Konstytutsiine pravo: pidruchnyk / Yu. H. Barabash ta in.; za zah. red. M. I. Koziubry [Constitutional Law: Textbook / Yu. H. Barabash et al.; ed. by M. I. Koziubra]. Kyiv : Vaite, 2021, 528 p. [in Ukrainian].
18. Konfidentsiinst danykh u tsyfrovu epokhu: chy pid zahrozoiu prava liudyny? [Data Privacy in the Digital Era: Are Human Rights at Risk?]. URL: <https://digitalfrontiersinstitute.org/data-privacy-in-the-digital-era-are-human-rights-at-risk/> [in Ukrainian].
19. Lesko N. (2021). Tsyfrovi prava liudyny v epokhu hlobalizatsii [Digital Human Rights in the Era of Globalization]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Seriya: "Yurydychni nauky"*, no. 3 (31). URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/nov/25400/24.pdf> [in Ukrainian].
20. Maliarenko T. A. (2013). Bezpeka liudyny u minlyvomu sviti: monohrafiia [Human Security in a Changing World: Monograph]. Donetsk: TOV "Skhidnyi vydavnychiy dim", 200 p. [in Ukrainian].
21. Ministerstvo tsyfrovoi transformatsii Ukrainy: sait [Ministry of Digital Transformation of Ukraine: Website]. URL: <https://thedigital.gov.ua/> [in Ukrainian].
22. Mushak N. B. (2011). Kontseptualni pidkhody do klasyfikatsii prav liudyny v umovakh hlobalizatsiinykh protsesiv [Conceptual Approaches to the Classification of Human Rights in the Context of Globalization Processes]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, no. 2, pp. 298-301 [in Ukrainian].
23. Onishchenko N. M., Zaichuk O. V. (2007). Problemy realizatsii prav i svobod liudyny ta hromadianyna v Ukraini: monohrafiia [Problems of Implementation of Human and Citizen Rights and Freedoms in Ukraine: Monograph]. Kyiv, 424 p. [in Ukrainian].
24. Petryshyn O. V., Hiliaka O. S. (2021). Prava liudyny u tsyfrovu epokhu: vyklyky, zahrozy ta perspektyvy [Human Rights in the Digital Age: Challenges, Threats, and Prospects]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*, vol. 28, no. 1, pp. 17–35 [in Ukrainian].
25. Portal vidkrytykh danykh [Open Data Portal]. URL: <https://data.gov.ua/> [in Ukrainian].
26. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Ministerstvo tsyfrovoi transformatsii Ukrainy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18.09.2019 r. № 856 [On Approval of the Regulation on the Ministry of Digital Transformation of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 18.09.2019 No. 856]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-п#Text> [in Ukrainian].
27. Pro zakhyst personalnykh danykh: Zakon Ukrainy vid 01.06.2010 r. № 2297-VI [On Personal Data Protection: Law of Ukraine of 01.06.2010 No. 2297-VI]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T102297> [in Ukrainian].
28. Pro skhvalennia Natsionalnoi stratehii iz stvorennia bezbariernoho prostoru v Ukraini na period do 2030 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14.04.2021 r. № 366-r [On Approval of the National Strategy for Creating a Barrier-Free Space in Ukraine for the Period up to 2030: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 14.04.2021 No. 366-r]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-п#Text> [in Ukrainian].
29. Rada OON z prav liudyny ukhvalyla rezoliutsiiu pro prava onlain [UN Human Rights Council Adopted a Resolution on Online Rights]. URL: <https://cedem.org.ua/news/rada-oon-z-prav-lyudyny-uhvalyla-rezolyutsiyu-pro-prava-onlajn/> [in Ukrainian].
30. Razmietaieva Yu. S. (2020). Tsyfrovi prava liudyny ta problemy eksterytorialnosti v yikh zakhysti [Digital Human Rights and the Problems of Extraterritoriality in Their Protection]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, no. 4, pp. 18-29 [in Ukrainian].
31. Savchyn M. V. (2019). Porivnialne konstytutsiine pravo: navchalnyi posibnyk [Comparative Constitutional Law: Textbook]. Kyiv: Yurinkom Inter, 328 p. [in Ukrainian].
32. Svoboda dumky ta vyrazhennia pohliadiv u tsyfrovu epokhu – analiz spetsialnym dopovidachem OON roli ta vidpovidalnosti industrii tsyfrovoho dostupu [Freedom of Opinion and Expression in the Digital Age – Analysis by the UN Special Rapporteur on the Role and Responsibility of the Digital Access Industry]. URL: <https://ridh.org/news/freedom-of-opinion-and-expression-in-the-digital-age-the-un-special-rapporteurs-analysis-of-the-digital-access-industrys-role-and-responsibility/?lang=en> [in Ukrainian].
33. Stan tsyfrovoi nerivnosti: pohliady hromadianskoho suspilstva na pereshkody prohresu v tsyfrovomu sviti [State of Digital Inequality: Views of Civil Society on Barriers to Progress in the Digital World]. URL: <https://gurt.org.ua/news/recent/83993/> [in Ukrainian].

34. Tyryna M. P. (2011). Pokolinnia prav liudyny: problemy suchasnoi klasyfikatsii [Generations of Human Rights: Problems of Modern Classification]. *Derzhava i pravo*, issue 52, pp. 728–732 [in Ukrainian].
35. Tykhomyrov O. O. (2023). Prava liudyny: informatsiinyi vymir: monohrafiia [Human Rights: Informational Dimension: Monograph]. Odesa: Vydavnytstvo “Yurydyka”, 304 p. [in Ukrainian].
36. Khaustova M. H. (2022). Derzhavna polityka v sferi prav liudyny v epokhu tsyfrovyykh transformatsii [State Policy in the Field of Human Rights in the Era of Digital Transformations]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Serii PRAVO*, issue 69, pp. 328–333 [in Ukrainian].
37. Khaustova M. H. (2024). Implementatsiia yevropeyskykh pravovykh standartiv u pravovu systemu Ukrainy [Implementation of European Legal Standards in the Legal System of Ukraine]. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9810/1/Haustova.pdf> [in Ukrainian].
38. Chyzh I. S. (2013). Konstytutsiino-pravovi zasady zabezpechennia prava na poshyrennia informatsii v protsesi formuvannia informatsiinoho ta hromadianskoho suspilstva [Constitutional and Legal Principles of Ensuring the Right to Disseminate Information in the Process of Forming an Information and Civil Society]. *Derzhava i pravo. Yurydychni i politychni nauky*, issue 59, pp. 529–534 [in Ukrainian].
39. Shulzhenko F. P., Hryshko O. M. (2021). Prava liudyny v umovakh tsyfrovoyi transformatsii suspilstva: teoretyko-pravovy analiz [Human Rights in the Conditions of Digital Transformation of Society: Theoretical and Legal Analysis]. *Kyivskiy chasopys prava*, no. 1, pp. 5–10 [in Ukrainian].
40. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). URL: <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679>

Chalchynskiy V. Current trends in ensuring constitutional human rights in the context of digitalization

The article analyzes current trends in the provision of constitutional human rights in the conditions of digitalization. The impact of new digital technologies, such as artificial intelligence, blockchain, etc., on constitutional principles and human rights is noted.

It was determined that the key issues are the protection of the right to privacy and personal data in conditions of total information collection, ensuring equal access to digital technologies and services, preventing discrimination by artificial intelligence algorithms, balancing freedom of expression on the Internet with other rights and interests.

Solving these problems requires a comprehensive approach based on the concept of “digital constitutionalism”. This involves both a theoretical rethinking of the essence and content of constitutional rights in the digital age, and the development of practical mechanisms for their protection – improving legislation, strengthening institutional guarantees, establishing cooperation between various stakeholders.

It has been established that digitization significantly affects the realization of basic human constitutional rights in the information sphere, in particular the right to privacy, freedom of speech, and information security. The right to privacy may be violated due to the collection and processing of personal data on the Internet, leaks of this data, uncontrolled access to personal information of users. It is noted that digital rights include the right to freedom of expression of opinion and speech, privacy, right to information, right to participate in the management of state affairs, etc., and such as the right to be forgotten, the right to anonymity, the right to the Internet.

It is emphasized that the development of social networks and other Internet platforms creates new opportunities for the exercise of the right to freedom of speech. At the same time, the spread of fakes, propaganda, and hate speech threatens this right and requires additional legislative mechanisms to combat destructive content.

It has been proven that the provision of human rights in the conditions of digital transformation requires legal, organizational, technical and material support, which makes it necessary to improve not only the activities of the state. Ways to improve the legislation in this area are proposed.

Key words: *digitalization, privacy, blockchain, freedom of expression, human rights protection, internet security.*